

Грицай В. Р.,
здобувачка,
Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – кандидатка філологічних наук,
доцентка **О. А. Крижко**

**СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
З КОМПОНЕНТАМИ-НАЗВАМИ ТВАРИН
НА ПОЗНАЧЕННЯ ФІЗІОЛОГІЧНОГО, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО,
ПСИХОЛОГІЧНОГО, ЕМОЦІЙНОГО СТАНІВ ТА СУСПІЛЬНОЇ
ПРИНАЛЕЖНОСТІ ЛЮДИНИ**

На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки спостерігається зростання інтересу до вивчення фразеології. Зокрема, досліджується семантика й мотивованість фразеологічних одиниць, їх системні відношення, утворення фразеологізмів.

Особливу увагу привертає дослідження національної специфіки фразеології, оскільки вона в кожній мові має своє вираження і засвідчує її національний колорит. У фразеології досить повно відображується досвід народу, своєрідність його світобачення, адже фразеологічні одиниці є носіями знань про світ і людину, яка мислить і пізнає цей світ.

Вагомий внесок у розвиток сучасної фразеологічної науки зробили такі дослідники, як Л. Г. Авксентьев, Н. Д. Бабич, О. М. Бабкін, В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, М. П. Коломієць, Б. О. Ларін, Л. М. Пелепейченко, Л. Г. Скрипник, В. Д. Ужченко та ін.

Однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики є ідеографічний опис фразеології, зокрема вивчення окремих тематичних груп фразеологічних одиниць. Цьому питанню присвячені праці Ю. Ф. Прадіда, П. О. Редіна, І. В. Тимченко та ін.

Пріоритетне становище людини у суспільстві зумовило тенденцію до аналізу фразеологічних одиниць за допомогою антропоцентричного принципу. З цим саме пов'язаний інтерес до дослідження фразеологічних одиниць з компонентами-назвами тварин.

Здійснення комплексного аналізу структурних та семантичних особливостей фразеологізмів з компонентами-назвами тварин на позначення фізіологічного, інтелектуального, психологічного, емоційного станів та суспільної приналежності людини зумовлює **актуальність цього дослідження.**

Мета роботи – здійснити структурно-семантичний аналіз українських фразеологізмів з компонентами-назвами тварин на позначення фізіологічного, інтелектуального, психологічного, емоційного станів та суспільної приналежності людини.

У процесі дослідження розв'язуються такі **завдання**: 1) встановлюється склад українських фразеологізмів з компонентами-назвами тварин на позначення фізіологічного, інтелектуального, психологічного, емоційного станів та суспільної приналежності людини; 2) аналізуються значення цих фразеологізмів української мови та їх системні відношення; 3) досліджується, як впливає значення компонента-назви тварин на формування всього значення фразеологізму.

Відомо, що «під час визначення специфіки фразеологічного значення слід перш за все спиратися на ті елементи мовної структури, які безпосередньо беруть участь у реалізації значення фразеологізму» [1, с. 133], тому важливу функцію у формуванні цілісної фразеологічної семантики відіграють слова-компоненти фразеологізму.

При формуванні значення фразеологізму компонент-назва зазнає змін, а тому набуває нових ознак.

Загалом «будь-яке переосмислення традиційної категорійної семантики, синтаксичних зв'язків, прагматичної спрямованості мовної одиниці та її знакова транспозиція виступають показниками функційної переорієнтації – процесу, тісно пов'язаного з людиною як мислячим суб'єктом, який пізнає світ (оскільки це явище являє собою нову номінацію), процесу, що виникає в ході комунікації в результаті актуалізації функцій-потенцій мовних одиниць» [2, с. 5].

На основі семантичних ознак компонента-назви тварини і значення фразеологічної одиниці, в якій цей компонент є стрижневим, дає підстави об'єднати ці мовні одиниці у семантичні групи на позначення фізіологічного, інтелектуального, психологічного, емоційного стану та соціальної приналежності людини.

Семантична класифікація цих мовних одиниць здійснювалася на основі значеннєвого показника «позитивний» – «негативний». Проаналізовані фразеологічні одиниці з компонентами-назвами тварин свідчать про те, що вони є засобом позитивної й негативної оцінки назв людини, для якої оцінка через ознаки тварин дійсно займає важливе місце в її житті.

Ці семантичні групи мають ознаку взаємопроникненості, коли одна й та ж фразеологічна одиниця з компонентом-назвою тварини може позначати як фізіологічні, інтелектуальні, так і психологічні та суспільні характеристики людини.

Фразеологізми із компонентами-назвами тварин, що відображають *фізіологічний та інтелектуальний стан людини*, вживаються на позначення:

а) «фізичних недоліків і вад»: «*глуха тетеря*» – ‘людина, яка погано чує’ (ФСУМ, II, 881); «*як (мов, ніби і т. ін.) тріска*» (ФСУМ, II, 899), «*висохлий на тараню*» (ФСУМ, I, 106, II, 878) – ‘дуже худа людина’; «*здоровий як віл*» – ‘людина з дуже хорошим здоров'ям’ з негативним

відтінком у значенні (ФСУМ, I, 129); «сліпа курка» – ‘людина, що має поганий зір’ (ФСУМ, I, 388, 406)¹;

б) «браку інтелекту, розуму, мудрості»: «жуки в голові» – ‘людина, в якій не все гаразд з розумовими здібностями’ (ФСУМ, I, 297); «сон рябої (рідко вороної) кобили» – ‘нісенітниця, безглуздя, дурниця’ (ФСУМ, I, 383, 843);

в) «браку логічного мислення, знання, освіченості і загалом суцільне нерозуміння»: «як цап (вовк) у (на) зорях (з сл. розбиратися, розуміти, кумекати і т. ін.)» – ‘зовсім не (розбиратися, розуміти)’ (ФСУМ, II, 938); «ні грач ні помагач» – ‘ні до чого не придатна людина’ (ФСУМ, I, 196, 27); «кури засміють» – ‘людина, що потрапляє в незручне, смішне становище’ (ФСУМ, I, 406); «теля на нові ворота (з сл. дивитися, вирячитися, витріщити очі і т. ін.)» – ‘з повним нерозумінням, здивовано, розгублено, спантеличено’ (ФСУМ, II, 879);

г) «надмірної уваги, інтересу, надоїдливості»: «сунутися з своїми козами на торг» – ‘привернення своєї уваги’ (ФСУМ, I, 384, II, 870); «як (мов, ніби і т. ін.) оса з сл. лізти, вчепитися і т. ін.» – ‘в’їдливо, невідступно переслідувати, дошкуляти, набридати кому-небудь’ (ФСУМ, II, 589); «як (мов, ніби, наче і т. ін.) сарана з сл. сунути, лізти і т. ін.» – ‘насуватися великою масою, навальню’ (ФСУМ, II, 780);

г) ‘недосвідченості’: «жовтороте пташеня (пташа)» – ‘молода недосвідчена людина’ (ФСУМ, II, 716).

До цієї групи відноситься також фразеологізм «хоч пацюки (цуценят) бий» (ФСУМ, II, 610, I, 23), який має зневажливий відтінок, характеризуючи надмірно товсте обличчя людини і загалом людину.

Відсутність розумових здібностей, обмеженість передають такі фразеологічні одиниці з компонентом-назвою тварини, як «ні пес, ні баран» – ‘людина, позбавлена виразних ознак, особливостей; посередня’ (ФСУМ, II, 624); «як (мов, ніби і т. ін.) баран в аптеці зі сл. розбиратися, розумітися і т. ін.» – ‘зовсім не (розбиратися, розумітися)’ (ФСУМ, I, 17); «як (мов ніби) баран (козел) дивиться на нові ворота» – ‘дивитися, не розуміючи, спантеличено, здивовано.’ (ФСУМ, I, 17), «агнецъ божий» (ФСУМ, I, 13), що має книжний характер і виступає на позначення безвольної, покірливої людини. Сюди ж можна віднести фразеологічну одиницю «стадо баранів» (ФСУМ, I, 17).

Надмірну увагу, інтерес передає фразеологізм «як липнуть бджоли до меду» (ФСУМ, I, 13, 424), а недосвідченість людини, що не зазнавала труднощів та випробувань у житті, – «не бачити смаленого вовка» або «не бачив смаленої сови» (ФСУМ, I, 21).

¹ Тут і далі: ФСУМ – Фразеологічний словник української мови: У 2-х книгах. Київ: Наук. думка, 1993. Кн. 1. 528 с.; Кн. 2. 980 с.

Отже, семантичні групи фразеологічних одиниць із компонентами-назвами тварин на означення фізичних та інтелектуальних особливостей переважно відображають негативні характеристики людини.

Фразеологізми із позитивною семантикою є рідко вживаними. Так, на позначення досвідченої людини «Фразеологічний словник української мови» фіксує такі фразеологічні одиниці з компонентами-назвами тварин: «морський Вовк» (ФСУМ, I, 139); «з'їсти муху (собаку, вовка)» (ФСУМ, I, 139, 336); «стріляний (обстріляний) птах» (ФСУМ, II, 716); «стріляна птиця» (ФСУМ, II, 717); «старий сич» (ФСУМ, II, 807). Проте у фразеологізмі «старий сич», що виступає на позначення літньої людини з багатим життєвим досвідом, компонент-назва тварини *сич*, маючи значення 'відлюдкуватого, а відтак і самотнього, замкненого чоловіка', надає фразеологізму негативної оцінки.

На позначення кмітливої, сміливої, здібної, спокійної, лагідної людини вживаються такі фразеологічні одиниці: «впіймати (піймати, спіймати, вхопити) вовка за вухо (вуха)» (ФСУМ, I, 139, 149); «кішці(котові) [вузлом] хвоста зав'язати» (ФСУМ, I, 378, 302); «мухи не зобидить» (ФСУМ, I, 515, 343); «навіть мухи не зачепить» (ФСУМ, I, 515).

Семантичні групи фразеологізмів з компонентами-назвами тварин, що відображають психологічний та вольовий стан людини, утворюють одиниці, які вживаються на позначення:

- «нестриманості»: «викидати / викинути коника» – 'робити щонебудь незвичайне, несподіване або легковажне, пусте' (ФСУМ, I, 388, 91); «як (мов, ніби і т. ін.) собака (пес, звір), спущений (спущена) з прив'язі (ланцюга, припони)» – 'дуже швидко, нестримно' (ФСУМ, II, 839);

- «надмірної балакучості, пліткарства»: «вертіти язиком як корова хвостом» – 'багато говорити про щонебудь незначне, несерйозне, пусте; базікати' (ФСУМ, I, 390, 74); «[як (мов, ніби і т. ін.)] сорока на хвості розносить / рознесла» – 'швидко поширюються якісь чутки' (ФСУМ, II, 844);

- «необачності, необережності, неухважності»: «як(мов, ніби і т. ін.) карась у вершу з сл. сунутися, лізти і т. ін.» – 'необачно, необережно' (ФСУМ, I, 364); «метати бісер свиням» – 'марно говорити, доводити щонебудь тому, хто не може, не здатний або не хоче зрозуміти того, що йому кажуть' (ФСУМ, II, 781, I, 484); «ловити гав (рідко граки, ворони)» (ФСУМ, I, 167, 444), «ловити мух» (ФСУМ, I, 513, 447) – 'марно витратити час, нічим не займатися; байдикувати';

- «упертості»: «як віл на рогатину» – 'настирливо, вперто, нехтуючи небезпекою' (ФСУМ, I, 129); «цуцика крутити» – 'уперто відмовлятися від чого-небудь, не погоджуватися з кимсь' (ФСУМ, II, 943, I, 403);

- «безініціативності, байдужості»: «хоч вовк траву їж» – 'абсолютно байдуже' (ФСУМ, I, 139); «як (мов, ніби і т. ін.) з гуски (гуся, рідко гусака) вода» – 'хто-небудь зовсім не реагує на щось; ніщо не впливає, не діє на когось' (ФСУМ, I, 141);

- «нерішучості, слабкості, безвольності, інертності»: «*боже теля*» – ‘дуже спокійна, лагідна, але безвольна, інертна людина’ (ФСУМ, II, 879); «*як (мов, ніби і т. ін.) черепаха*» – ‘дуже повільно, незграбно’ (ФСУМ, II, 946); «*мокра (змокла) курка*» – ‘безвольна, нерішуча, жалюгідна на вигляд людина’ (ФСУМ, I, 406, II, 835); «*як (мов, ніби і т. ін.) сонна муха*» – ‘хтось млявий, інертний, байдужий до всього’ (ФСУМ, I, 514);

- «страху»: «*холодна жаба сидить під серцем*» – ‘кого-небудь охоплює почуття страху, передчуття чогось поганого, неприємного’ (ФСУМ, I, 288); «*як (мов, ніби і т. ін.) комашки забігали (полізли, поповзли і т. ін.) по спині*» – ‘хто-небудь відчув страх, переляк’ (ФСУМ, I, 388);

- «легковажності»: «*горобці цвірінькають у голові (у макітрі)*» – ‘хто-небудь легковажний, несерйозний’ (ФСУМ, I, 191); «*зайчики в голові стрибають*» – ‘хто-небудь легковажний, безтурботний’ (ФСУМ, I, 306);

- «недбалості»: «*як курка лапою*» – ‘щось робити недбало’ (ФСУМ, I, 406);

- «ледарювання»: «*ганяти (лякати) бліх (собак)*» (ФСУМ, I, 169); «*волам (бикам) хвосту крутити*» (ФСУМ, I, 129); «*ловити граки*» (ФСУМ, I, 194, 444); «*давати горобцям дулі*» (ФСУМ, I, 191, 203); «*козла забивати*» (ФСУМ, I, 384, 297) – ‘нічого не робити; байдикувати’;

- «перебільшення»: «*робити / зробити з мухи бугая (слона, вола)*» – ‘надто перебільшувати щось, надавати великого значення чому-небудь незначному’ (ФСУМ, I, 514, II, 740);

- «надмірної заклопотаності»: «*вертітися (крутитися) як (мов, ніби і т. ін.) муха в окропі*» – ‘хтось енергійний, проворний, швидкий’ (ФСУМ, I, 514);

- «виконання непосильної роботи»: «*битися як (мов, ніби і т. ін.) риба в саку (в сітях, в неводі)*» (ФСУМ, I, 27); «*битися як рибина в неводі*» (ФСУМ, II, 735, I, 27) – ‘жити в тяжких матеріальних умовах, переборюючи нестатки, злидні’;

- «прагнення здобути успіх у двох різних починаннях, справах»: «*ганяти (ганятися, бігти, полювати і т. ін.) за двома зайцями*» (ФСУМ, I, 169);

- «безвихідного, скрутного становища, великого відчаю, досади, страждань»: «*хоч вовком вий, завити вовком*» (ФСУМ, I, 88–89);

- «лицемірства, підлецування, підступності, зради»: «*викручуватися (витися) в’юном біля кого, навколо кого*» (ФСУМ, I, 107); «*вовк в овечій шкурі*» (ФСУМ, I, 139); «*підколодна гадина*» (ФСУМ, I, 167); «*троянський кінь*» (ФСУМ, I, 377); «*витися (звиватися, крутитися, викручуватися) лисом навколо кого*» (ФСУМ, I, 425, 105); «*продати очі псові*» (ФСУМ, II, 715, 705); «*підкладати свиню*» (ФСУМ, II, 781); «*потайний собака (Сірко), рідко потайна собака*» (ФСУМ, II, 838);

- «жадібності, втрати почуття міри»: «*як віл до браги*», «*як (мов, ніби і т. ін.) кіт до сала*» (ФСУМ, I, 129);

- «надмірної праці»: «*як [чорний (той)] віл [у ярмі]*» (ФСУМ, I, 129);

- «образ людини»: «закидати (пущати) / закинути (пустити) гадючку» – ‘ображати кого-небудь, говорити або робити неприємності’ (ФСУМ, I, 167, 307);

- «надмірно підлої людини»: «відігрівати / відігріти (вигодувати) гадюку (змію) біля (коло) серця (за пазухою)» – ‘виявляти турботу, піклування про того, хто згодом віддячить злом’ (ФСУМ, I, 167, 120);

- «сварок, чвар, скандалів»: «давати дрозда» – ‘дуже ляяти, сварити кого-небудь’ (ФСУМ, I, 270, 205–206);

- «хитрощів, спритності»: «гратися в kota і мишку (мишу)» – ‘хитрувати, затаювати що-небудь’ (ФСУМ, I, 391, 196); «підшитий лисом» – ‘дуже хитрий’ (ФСУМ, I, 425, II, 641); «знати, де раки зимують» – ‘безпомилково знаходити правильний, найбільш вигідний вихід із становища; бути хитрим, спритним’; «ловити рибу в каламутній воді» – ‘використовувати будь-які обставини, всіляко хитрувати для власної вигоди, намагаючись приховати свої дії’ (ФСУМ, II, 736, I, 444);

- «пихатості»: «мухи в носі грають» (ФСУМ, I, 515); «на козі (коні) не під їдеш» (ФСУМ, I, 384, II, 633); «ходить навичем» (ФСУМ, II, 602, 931); «ходить (виступати і т. ін.) півнем (півником)» (ФСУМ, II, 629, 930); «як поросся на орчику» (ФСУМ, II, 678) – ‘хто-небудь гордовитий, пихатий, задержуватий’;

- ‘самотності’: «як (мов, ніби і т. ін.) квочка в обичайці» – уникаючи спілкування з людьми, самотньо’ (ФСУМ, I, 367).

З позитивними значеннями вживаються одиниці на позначення «відданості» («як (мов, ніби і т. ін.) вірний (вірна) собака») (ФСУМ, II, 838) та «працьовитості» («ранній птах; рання птиця») (ФСУМ, II, 716).

Семантична група фразеологізмів із компонентами-назвами тварин, що відображають емоційний стан людини, переважно вживаються з негативною семантикою.

Ці фразеологізми, передають «невдоволення людини», «неприємні емоційні переживання, відчуття», наприклад, «як (мов, ніби і т. ін.) побитий (побита) собака (пес)» – ‘усвідомлюючи свою провину; винувато’ (ФСУМ, II, 838); «черв’як точить серце» – ‘кого-небудь щось постійно хвилює, турбує, мучить, завдає душевного болю’ (ФСУМ, II, 946, I, 310).

На позначення «страху», «розлюченості», «гніву», «ненависті», «переживання» людини вживаються такі фразеологічні одиниці: «на серці [наче] миші шкребуть (шкрябають, скребуть і т. ін.) / зашкребли (заскребли і т. ін.)» (ФСУМ, I, 490).

Фразеологізми із компонентами-назвами тварин виникли в результаті постійного контактування людини з тваринним світом. Залежно від того, яку користь приносила чи яку шкоду завдавала людині певна тварина, звір, птахи, комахи, так людина ставилася до них. Наприклад, фразеологізм «впиватися п’явкою в серце» (ФСУМ, II, 724, I, 148), що має значення ‘міцно заволодіти чиймись-небудь почуттями’, а також «собаки виють» (ФСУМ, II, 839) з семантикою ‘чогось дуже неприємного, яке

викликає відразу, огиду, відображають негативні емоції людини. Виникнення неприємного емоційного стану також залежить від характеру людини, зовнішніх впливів, від її потреб, індивідуальних здібностей, інтересів, звичок.

У фразеологічних одиницях компоненти-назви тварин «свиня», «баран», «в'юн», «кіт», «гадина» та ін. мають уже у своїй семантиці негативні ознаки, які, переосмислюючись, вживаються у певних ситуаціях для вираження «докору», «лінощів», «упертості», «хитрощів», «невдоволення ким-, чим-небудь», «гніву», «ненависті», «зла», наприклад «дивитися / глянути вовком» (ФСУМ, I, 139, 236) – ‘неприятно, вороже ставитися до кого-небудь’; «завити вовком» (ФСУМ, I, 139, 300) – ‘тяжко страждати, впадати у відчай’.

Ті ж назви тварин, як компоненти фразеологізмів, можуть передавати позитивні характеристики людини, її відчуття тощо, наприклад, «вовка з`їсти (з`їсти собаку, муху) на чому, в чому» (ФСУМ, I, 139, 336) – ‘набути великого досвіду в якійсь справі, ґрунтовно, до тонкощів вивчити що-небудь’. У складі таких же фразеологічних одиниць можуть вживатися казкові міфопоетичні компоненти у функції назв тварин: «спіймати жарптицю (золоту рибку)» (ФСУМ, I, 289, II, 849) – ‘стати везучим, досягти чогось значного’.

Серед досліджуваних фразеологічних одиниць виділяються такі, в яких позитивне значення руйнується під впливом метафоризації на стрижневий компонент: «липнути, як (мов, ніби і т. ін.) бджоли до меду» (ФСУМ, I, 13, 424) – ‘виявляти свою приязнь до когось, великий інтерес до чого-небудь’. У цьому фразеологізмі поєднується позитивна оцінка смаку за рахунок лексеми *мед* з негативною ситуацією надоїдливості, набридання, що виражається словом *бджоли* тощо. Сюди можна також віднести такі фразеологізми: «як (мов, ніби і т. ін.) муха в сметані» (ФСУМ, I, 514); «як (мов, ніби і т. ін.) муха до меду зі сл. припасти, присмоктатися» (ФСУМ, I, 514).

Фразеологічні одиниці з компонентами-назвами тварин зі значенням *емоційного стану людини* утворюють дві групи: «1) фразеологічні одиниці із компонентами-назвами тварин на позначення почуттів людини; 2) фразеологічні одиниці із компонентами-назвами тварин на позначення почуттів між людьми».

1. Група фразеологічних одиниць на позначення почуттів людини містить фразеологічну одиницю «битися як горлиця (як пташка)» (ФСУМ, I, 27), що характеризує ‘людину, яка гірко тужить, побивається за кимось, її засмучений стан’. До неї синонімічними є «як (мов, ніби і т. ін.) [чорний] віл на ногу наступив» (ФСУМ, I, 129); «[якась] муха вкусила» (ФСУМ, I, 514); «муха сіла на ніс кому» (ФСУМ, I, 514); «як (мов, ніби і т. ін.) муха (мухи) в спасівку» (ФСУМ, I, 514); «як (мов, ніби і т. ін.) спасівська (спасівчана) муха» (ФСУМ, I, 514) – передають ‘поганий настрій, злість та нервовий стан людини’. Фразеологізм «мати муху (мухи) в носі» (ФСУМ, I, 515) має

негативну оцінку 'неврівноваженої, примхливої та вередливої людини'. Сором'язливу та винувату людину у певній ситуації характеризує фразеологічна одиниця «*пекти раків*» (ФСУМ, II, 730, 611) – 'почервоніти'.

2. Група фразеологічних одиниць на позначення почуттів між людьми містить одиниці як з позитивною, так і з негативною оцінкою. Зокрема, фразеологізми «*як бджіл по весні*» (ФСУМ, I, 21); «*як (мов, ніби і т. ін.) бджіл у вулику*» (ФСУМ, I, 21); «*брати бика за роги*» (ФСУМ, I, 23, 56) мають позитивну оцінку і передають 'енергійність', 'рішучість' у стосунках між людьми. Фразеологізм «*риба з водою*» (ФСУМ, II, 735–736) характеризує мирні, злагоджені стосунки, тоді як «*одного гніздечка птиці*» (ФСУМ, II, 716) викликає асоціації, пов'язані з негативною поведінкою людей, їхніх вчинків, які їх об'єднують.

З негативним забарвленням вживається фразеологічна одиниця «*пасти свині з ким*» (ФСУМ, II, 781, 609), що передає дуже близькі фамільярні стосунки, або ж фразеологізм «*як Бог з черепахою*» (ФСУМ, II, 946, I, 41) функціює на позначення складних стосунків між людьми. Непримиренність двох людей українці порівнюють на прикладі того, як важко вживаються в одному дворі кіт та собака: «*як (мов, ніби і т. ін.) кіт (кішка) з собакою*» (ФСУМ, I, 378).

Семантична група фразеологізмів з компонентами-назвами тварин, що відображають *суспільний статус людини*, дають відомості про утворення та ознаки українського суспільства.

В українській мові вживаються фразеологізми з компонентами-назвами тварин на позначення багатої людини: «*[і] кури не клюють зі сл. грошей, у кого*» (ФСУМ, I, 406); «*як бобер у салі*» (ФСУМ, I, 36) та бідної людини: «*битися наче птах у клітці*» (ФСУМ, II, 715, I, 27); «*годувати блощиці*» (ФСУМ, I, 179); «*битися як риба об лід*» (ФСУМ, I, 27–28); «*битися як та риба*» (ФСУМ, I, 27–28); «*і кішки нема чим годувати*» (ФСУМ, I, 378, 180); «*як (мов, ніби і т. ін.) церковна миша*» (ФСУМ, I, 489–490), що пов'язуються з поняттям «влада»: «*птах (птиця) високого польоту*» (ФСУМ, II, 716); «*золотий телець*» (ФСУМ, II, 878); «*знатна птиця*» (ФСУМ, II, 717); «*велика риба*» (ФСУМ, II, 735) і відображають ієрархію суспільних відносин: «*птах (птиця) не нашого польоту*» (ФСУМ, II, 717).

На позначення суспільного зла, вад людини, яка їх набула в суспільстві, вживаються фразеологізми, що характеризують її у стані сп'яніння: «*джмелі гудуть у голові*» (ФСУМ, I, 233–234); «*напитися до зеленого (блакитного) змія*» (ФСУМ, I, 339); «*під доброю мухою*» (ФСУМ, I, 515); «*заливати / залити (залляти) хробака (черв'яка) [в серці]*» (ФСУМ, II, 936, I, 310).

Отже, дослідження фразеологізмів із компонентами-назвами тварин дало змогу визначити ті характеристики та ознаки людини, які найбільш засуджуються або ж заохочуються українським суспільством, а також назви

тварин, які найчастіше вживаються для відображення тих або інших її якостей.

Література

1. Маслова В. А. Лингвокультурология. Москва: Academia, 2001. 204 с.
2. Левицкий А. Э. Функциональные изменения в системе номинативных единиц современного английского языка: Дисс... д-ра филол. наук: 10.02.04 / Киевский гос. лингвистический ун-т. Киев, 1999. 396 с.
3. Фразеологічний словник української мови: У 2-х книгах. Київ: Наук думка, 1993. Кн. 1. 528 с. : Кн. 2. 980 с.